

CAP. IV.

DE

COGNITIONE PER INTER-
PRETATIONEM.

§. 288.

Si alios rite intelligam (75.) extensive, & intensi-
sive perfici cognitio mea potest. Sed non
possum alios intelligere, nisi ex signis (70.),
nec rite intelligere, nisi ex ipsorum signis ipsa illa
cognoscam, quæ ipsi signant. Scientia cognoscen-
di signata ex signis est *hermeneutica universalissi-
ma* (die ganz allgemeine Auslegungskunst).

§. 289. Homines conceptus suos, quos
communicare cum aliis volunt, signare debent,
hinc signis uti: hæc signa vel videri tantum pos-
sunt, & dicuntur *characteres* (Züge), vel etiam
audiri; signa, quæ audiuntur, si sint certi articu-
lati toni, *vocabula* sunt.

§. 290. Characteres, si signant immediate
vocabula, & his mediantibus conceptus dicuntur,
characteres nominales, quales sunt hæc ipsa, quæ
scribo. Si signant immediate conceptus, & res ipsas,
quæ etiam vocabulis signari possunt, sunt *characte-
res reales*, quales erant hieroglyphi Aegyptiorum.

§. 291. Complexus vocabulorum in regione ampliore usitatorum est *lingua particularis* (eine besondere Sprache), *viva*, si adhuc in usu publico, communique obtineat, quales sunt lingua germanica, gallica &c.; *mortua*, quæ aliquando in usu publico, & communi fuit, sed modo in tali usu non est, quales sunt græca, latina &c.

§. 292. Complexus vocabulorum in regione non adeo ampla usitatorum est *idioma* (eine Mundart), e. g. idioma saxonicum, suevicum &c. idioma perfectius *dialectus* est (der Dialect, oder eine in einem höheren Grade ausgebesserte Mundart), e. g. dialectus attica apud Græcos, saxonica inter Germanos.

§. 293. Series vocabulorum conceptus connexos significantium est *oratio* (eine Rede). Orationis vero sensus (der Sinn der Rede) est series conceptuum, quos alter significare voluit.

§. 294. Complexus regularum, secundum quas orationis cujuscunque sensus cognoscendus est, est *hermeneutica generalis*. Quæ tantum complectitur regulas ad sensum hujus, aut illius orationis cognoscendum observandas, est *hermeneutica specialis*. E. g. Ad sensum orationis dogmaticæ intelligendum,

§. 295. Qui sensum ex oratione cognoscit, eumque proponit, dicitur *interpret* (ein Ausleger), & ipsa sensus cogniti propositio *interpretatio*.

Hæc

Hæc, si sit ab ipso autore, dicitur *authentica* (seiner selbst Erklärung, oder seines eigenen Sinnes); si ab alio ex communi verborum usu, & consuetudine verba ita accipiendi, est *usualis* (eine gemeine); si sit ex regulis hermeneuticæ, est *doctrinalis*, logica, philosophica (eine gelehrte).

§. 296. Propositio quævis explicanda dicitur *textus*, & quæ cum hac connexa est, *contextus*, sive explicandam antecedit, sive sequatur, sive mediate, sive immediate, sive expresse, sive minus.

§. 297. Si vocabula, quibus series conceptuum significatur, proprium significatum retineant, sensus est *proprius* (eigentlicher Sinn). Si non retineant, sensus est *improprius*, *tropicus* (uneigentlicher, figurlicher Sinn). E. g. Illud Horatii: o navis! referent in mare te novi fluctus?

§. 298. Sensus *immediatus* est, qui ex solis vocabulis cognosci potest. *Mediatus* est, qui est cum immediato connexus. Sensus per ipsa vocabula sive immediate, sive mediate significatus est *literalis* (der buchstäbliche); per literalem significatus est *mysticus* (der geheime, verborgene Sinn), & hic est mediati species. E. g. Ipsa, sive ipse, contert caput tuum Gen. lib. est mysticus, dum intelligitur de dominatu in dæmonem exercendo.

§. 299 Sensus orationis *possibilis* est ille, qui neque fini, quem author sibi præfixit, neque

orationi contradicit. Sensus *inuentus* est ille, quem author verbis suis subesse voluit. Hic, si per finem authoris, & orationem ipsam determinetur, *innatus*, genuinus est (in der Rede gegründeter Verstand). Sensus, qui non est innatus, *illatus* dicitur (in die Rede getragener Verstand). Sensus ab authore ipso intentus, & secundum regulas hermeneuticas cognitus est sensus *hermeneutice verus*, qui tamen in se potest esse falsus. Sensus *absurdus* (ein ungereimter Sinn) est, qui vel propositioni alicui certæ contradicit, & est *absolute* absurdus, vel qui contradicit alicui propositioni ab authore positæ, aut ratione sui systematis ponendæ, & est *relative* absurdus.

§. 300. *Adcommo'datus* sensus (ein anstiegender Sinn) est sensus literarum similis, quem tamen authoris sensum esse, dubium, aut improbabile est. Hinc talis sensus non est innatus, sed sæpe frigida allusio.

§. 301. Sensus orationis est series conceptuum, quos author vocabulis significare vult; hinc cognitio authoris significata. Sed cognitio sensus (der Verstand der Rede) est intelligentis, & interpretis cognitio. Utraque, cum sit cognitio, est perfectionum & imperfectionum capax, quarum capax est cognitio in genere (18). Sed perfectio adficiens cognitionem authoris non est confundenda cum perfectione, quæ adficit cognitionem interpretis.

§. 302. Perfecta cognitio interpretis est, quæ clare & distincte repræsentat sensum authoris. Hanc ut interpretes obtinere possit, prærequiritur a) notitia linguarum, & illius, in qua author scripsit, & cum hac cognatarum, & illius, in qua interpretes interpretatur, idiomatum earundem, ac dialectorum (291. 292.). Defectus hujus notitiæ causa est tam multarum falsarum, obscurarum, mutilarum interpretationum. b) Notitia historiarum. Hac destitutus ignorare potest finem, quem author scribendo habuit, circumstantias, sectam, conditionem authoris, scribendi occasionem, aliaque adjuncta, in quibus author versatus est, quæ tamen ad ipsius sensum cognoscendum sæpe necessaria sunt. c) Notitia criticæ, sive regularum judicandi, an liber, aut in libro textus sit re ipsa authoris hujus, nec ne.

§. 303. Liber, aut in libro textus dicitur *genuinus* (das wahre, oder ächte Werk, ein ächter Text), qui est ab illo authore profectus re ipsa, cui tribuitur. Liber, aut textus *suppositus* est (ein unterschobenes Werk), qui non est ab illo authore profectus, cui tribuitur. Textus *corruptus* (ein verfälschter Text) est, qui non ita ab authore profectus est, uti jam comparet: si quædam in textu omissa sint, dicitur *mutilatus* (verstückelter); si adjecta, *interpolatus* (untersehter Text). Liber, in quo textus sunt mutilati, aut omissi, etiam mutilatus; in quo sunt interpolati, aut novi additi, interpolatus vocatur.

§. 304. Liber, textusque genuinus a non genuino ex notis dignoscendus est:

- a) Liber ex his: 1. si ab illo tempore, quo primum comparuit, ad hæc usque tempora semper illi authori adscriptus fuit; nec sit ulla ratio in contrarium, habendus est liber genuinus. 2. Liber omnibus coævus, & proxime coævus illius authoris, cujus esse dicitur, incognitus, vel suppositus est, vel saltem suspectus, si coævi, & proxime coævi ex hoc libro optima, & necessaria documenta potuerint adducere. 3. Si liber sit inscitia refertus, aut ineptis, & ridiculis fabellis scateat, non est viri in iis rebus versati, perspicacis, & gravis opus. 4. Liber aperte impia dogmata continens, aut probans impia dogmata aperte continentes libros, etiam in iis, quæ cum his dogmatibus connexa sunt, non est opus viri pii, & probati. 5. Si stylus (die Schreibart), qui est coordinatio orationis authori alicui solemnior, sit diversus ab eo, quo author in operibus certo genuinis utitur, liber suspectus redditur. Sed tamen potest esse stylus ejusdem authoris diversus pro rerum diversitate, pro ætatis ipsius authoris diversitate, potest etiam ipse, si latere voluit, stylum mutasse. Interim convenientia styli est aliquod argumentum pro authentia: rarius enim contingit, ut in uno, eodemque stylo plures convenient. Simili modo judicandum de diversitate,
aut

aut convenientia styli cum stylo sæculi :
 habent enim & ætates fere singulæ suum
 proprium stylum. 6. Liber, in quo res,
 aut personæ memorantur ætate authoris
 certe posteriores, aut vocabula, modique
 loquendi adhibentur, quæ longo post autho-
 rem tempore primum ceperunt esse in usu,
 est suppositus, aut certe interpolatus vel stu-
 dio, vel casu, dum nempe incititia tyoethæ
 notæ marginales textui additæ sunt. 7. Liber
 authori gravi, & circumspecto adscriptus,
 continens sententias in re magni momenti
 oppositas iis, quas author idem in operi-
 bus certo genuinis tuetur, suspectus est,
 nisi aliunde constet, authorem a sententia
 sua recessisse.

- b) Textus, dum lectiones sunt variantes, hoc
 est, dum in diversis exemplaribus textus
 diversi adparent vel in codicibus ipsis, vel
 in versionibus, aut citationibus, dijudi-
 catur speciatim ex his: 1. qui cum autho-
 grapho, aut scripto ipsius authoris con-
 sentit, est genuinus. 2. Si autographon
 interierit, præferendus est ille textus, qui
 consentit cum codicibus, citationibus æta-
 ti authoris prioribus, nisi aliunde gravis
 ratio obstet: sine hac enim præsumi non
 debet a proxime coævis textum fuisse cor-
 ruptum. 3. Præferendus est etiam textus,
 qui fini authoris, quem scribendo habuit,
 circumstantiis, in quibus scripsit, stylo,
 quo author uti solet, conformior est.

Cete-

Ceterum textus etiam ex quibusdam notis, ex quibus integer liber genuinus, dijudicatur. In versionibus, & citationibus dexteritas, & sinceritas vertentium, ac citantium consideranda sunt.

§. 305. Interpres sensum auctoris cognoscit (295.); sed textus corruptus non continet sensum auctoris; hinc nequit ex illo sensus auctoris cognosci, cognoscitur igitur ex textu genuino (303.).

§. 306. Textus ejusdem genuini sæpe plures sensus sunt possibiles (299.), uti tam variæ legum, & scripturarum interpretationes fati ostendunt. Si ex pluribus possibilibus unus aliquis ita per regulas hermeneuticas determinetur, ut ipse solus verus, reliqui omnes falsi habendi sint, oritur *necessitas hermeneutica* circumscribens interpretem.

§. 307. Propensio interpretis ad eum e pluribus possibilibus sensum pro sensu auctoris habendum, qui auctorem commendat, sive cum perfectionibus auctoris convenit, donec constet contrarium, est *æquitas* interpretis (die Billigkeit); & *iniquitas* interpretis est propensio ad sensum, auctoris perfectionibus contrarium, pro sensu auctoris sine sufficiente ratione habendum.

§. 308. Hermeneuticæ principium generale est: *interpres æquus esto*. Nam de quovis auctore saltem mediocriter bono præsumendum est, quod

quod cognitionem dignam, veram, claram, certam, aut saltem probabilem significare voluerit; hinc perfectionibus suis studuerit. Postulant id etiam officia hominis erga hominem, ut ne quis de altero sine ratione sufficiente pejora sentiat.

§. 309. Postulat authoris perfectio, ut vere conceptus significet, & non proferat signa nihil significantia. Hinc interpret ubique supponat sensum, & nullos terminos inanes, quamdiu non adest ratio sufficiens in contrarium.

§. 310. Interpret nonnisi unum ex pluribus possibilibus sensibus verum, & ab authore intentum iudicet. Nam perfectio authoris postulat, ut unam determinatam conceptuum seriem voluerit significare.

§. 311. Interpret sensum authoris totum cognoscat; alioquin authorem non omnino intelligit.

§. 312. Interpret etiam sensum mediatum pro sensu authoris habeat. Nam est perfectio authoris simul significare conceptus, qui cum conceptibus per vocabula significatis interne, ac necessario connexi sunt. Non tamen deducat ad odium authori constandum ex sensu ipsius immediato mediatum falsum, aut incommodum, aut non praevisum, vel non connexum, nec significatum: fieret enim iniquus *consequentarius*.

§. 313. Nunquam, nisi necessitas hermeneutica id exigat, iudicet sensum sive absolute, sive relative absurdum (299) esse sensum authoris. Ubi igitur author sibi contradicere videtur, eandem secum ipso interpres conciliet, salvis tamen hermeneuticæ legibus.

§. 314. Nunquam tribuat authori sensum, nisi qui probari potest esse authoris; hinc inquirat in indicia, notasque determinantes sensum authoris. Hæ & in oratione ipsa & in authore inquiri debent.

§. 315. Censendus est author quivis usum vocabulorum (82.) ea ætate, in ea lingua, in qua scripsit, receptum secutus fuisse: voluit enim intelligi a cœvis suis, & quæ postea fata subitura esset lingua, scire ipse non poterat. Hinc interpres ex usu tum recepto iudicet.

§. 316. Si quod vocabulum plures habeat significatus, & author certum significatum nullibi fixerit, iudicet interpres secundum significatum famosiorum. Nam hic ad perspicuitatem sermonis pertinet; perspicuitas autem est perfectio authoris. Si tamen author ob rationes significatum communem deseruerit, & quendam sibi soli proprium substituerit, significatus hic authori peculiaris ex oratione debet posse cognosci: ceteroquin est terminus non intelligibilis, qui arguit in authore imperfectionem.

§. 317. Interpres in locis obscurioribus antecedentia, & consequentia solícite cum loco interpretando conferat, contextum examinet, inquirat in loca parallela, sive *parallelismus* sit in verbis, sive in significatibus, sive in utroque simul. Nam author debet loqui consequenter, & in nexu, debet etiam in similibus similiter loqui. Præferri tamen debent illa loca, in quibus author ex professo, ut dicimus, certam materiam tractat, locis iis, in quibus de eadem obiter tantum, & incidenter loquitur. Si *parallelismus domesticus* deficiat, consulatur *peregrinus*, sed *propior*, sive similes loci authorum aliorum, sed proximiorum, si fieri possit; inter quos eminent authoris discipuli, si qui tales sint. Si & *parallelismus peregrinus* deficiat, inquiratur in vocabula radicalia, derivativa, simplicia, composita illius linguæ, aut etiam cognatarum.

§. 318. Interpres nonnisi gravi de causa tribuat vocabulis significatum improprium, & tropicum. Effet gravis causa, si verbis in significato proprio sumtis, aut nullus, aut absurdus, aut hic loci inconueniens sensus oriretur.

§. 319. Ex sola rei, quæ per verba authoris significata est, ad aliam rem significandam aptitudine non iudicet interpres, sensum mysticum ab autore fuisse intentum. Nam præterquam, quod idem sensus literalis possit admittere mysticos plures, sola istiusmodi aptitudo non potest fundare iudicium certum, imo ne probabile quidem

dem de mente authoris. Si tamen sit notabilior sensus literalis ad mysticum significandum aptitudo, & alias sensus esset authore indignus, & parallelismus domesticus etiam probet, authorem solere esse mysticum, interpres e pluribus possibilibus sensibus mysticis judicet illum esse verum, qui sensui literali, contextui &c. convenientissimus est.

§. 320. Interpres scripti vel interpretatur scriptum *historicum*, adeoque mera complectens facta, vel *dogmaticum*, & hinc continens veritates communes, & universales; atque hoc vel solum historice referens dogmata, & est *historico-dogmaticum*, vel referens dogmata cum demonstrationibus suis, & est *scientificum*, & hoc methodice (20. 21.) adornatum est *systematicum*. Scripti illius, quod interpretatur, perfectiones perspectas habeat interpres: illæ enim perfectiones authoris determinant, & sunt rationes regularum hermeneuticæ specialis, quas interpretem æque servare oportet, ac regulas hermeneuticæ generalis, si intentum ab authore sensum certo velit cognoscere.

§. 321. Si interpres sensum authoris tantum in lingua ab illa, qua author usus est, diversa proponat, sive si versionem (eine Uebersetzung) instituat, quæ est brevissima sensus interpretatio, tum 1. sensum authoris adæquate cognitum proponat. Hinc nec plures, nec pauciores, imo nec alio modo connexos conceptus proponat, quam ii sunt, quos proposuit author. 2. Sen-
sum

sum brevissime proponat. Vocabulis igitur, quibus author usus est, substituat synonyma alterius linguæ eodem modo connexa, quantum genius utriusque linguæ patitur. 3. Propositio ipsius interpretis habeat perfectiones ad propositionem requisitas, e. g. claritatem & perspicuitatem.

§. 322. Si interpretes instituat *paraphrasin* (eine Umschreibung), quæ est sensus immediati ab autore intenti interpretatio uberior in lingua vel authoris, vel alia, servet I. quæ vertens. 2. Sensum authoris clariorem reddat, atque hinc terminis minus claris substituat claros, & ubi expedit, alios interferat, eosque sic inter se ordinet, ut nexus melius perspiciatur. 3. Ultra sensum immediatum, eaque, quæ ad hunc declarandum inserviunt, non progrediatur.

§. 323. Si interpretes instituat *commentarium* (eine vollständige ausführliche Auslegung), qui est interpretandorum completa, & illustrata explicatio exhibens etiam illa, quæ cum interpretandis connexa sunt, servet I. quæ vertens, & alterum, quod paraphrasin instituens. 2. Cognitionem sensus extensive, & intensive, perfectionem (18.) producat. 3. Ut perfectus sit commentarius, sensum cum rationibus, hæc est: philosophice proponat. Unde patet, commentatorem interpretis, & authoris perfectiones debere conjungere.